

Dr. Czeizel Endre (1935-2015)

2015. augusztus 10-én, életének 81. évében, méltósággal viselt hosszú, súlyos betegség után elhunyt Czeizel Endre orvos-genetikus.

1935-ben született Budapesten, 1959-ben szerzett diplomát a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. 1959-től az Országos Közegészségügyi Intézetben a Humángenetikai és Teratológiai Osztály munkatársa lett. Emellett szülész-nőgyógyászként is dolgozott a János Kórházban, 1973-ig a szülészeti osztály családtervezési tanácsadójaként, majd 1973-tól a humángenetikai és teratológiai laboratóriumot vezette.

1965-ben Magyarországon is megnyílt a lehetőség a humán/orvosi genetika alkalmazása előtt, és ekkortól e terület irányába orientálódott pályája. Ebben sokat segített 1969. évi dán, majd 1971. évi londoni-edinburghi ösztöndíja.

1969-től Czeizel dr. feladata lett a Veleszületett Rendellenességek Országos Nyilvántartásának (VRONY) vezetése és munkatársaival sikerült a VRONY-t – a WHO állásfoglalása szerint – a világ akkori legszínvonalasabb fejlődési rendellenesség regiszterévé fejleszteni. Ugyanakkor ennek révén a közegészségügyi genetika megalapítói lehettek, és ettől kezdve szisztematikusan vizsgálták az egyes fejlődési rendellenességek epidemiológiáját. 1978-ban ebben a témakörben védte meg akadémiai doktori értekezését, amely később angol monográfiában is megjelent.

1973-tól kezdve végzett genetikai tanácsadást, amely a TV-ben tartott felvilágosító előadás-sorozatainak köszönhetően az ország legnagyobb forgalmú tanácsadója lett, és ennek révén több rendellenesség-egységet sikerült elsőként leírnia.

A VRONY-ra alapozva 1980-ban létrehozták a magyarországi Fejlődési Rendellenességek Eset-Kontroll Felügyeletét (FREKF-et), amely vezetése mellett 1996-ig a világ legnagyobb ilyen jellegű adatbázisává fejlődött, 22 865 esetet és 38 151 kontrollt magába foglalva.

1974-ben 6 másik ország képviselőjével részt vett az International Clearinghouse for Birth Defects Monitoring System megalapításában, amelyben jelenleg 36 ország vesz részt és évente 4 millió születés adatait értékeli.

Magyarországon 1973-tól működött a házasság előtt kötelező orvosi tanácsadás. E népszerűtlen és eléggé hatástalan rendszert kívánták felváltani a Czeizel dr. és munkatársai által kidolgozott Optimális Családtervezési Modellel, amely a mennyiségi családtervezéssel szemben, a minőségi családtervezést volt hivatott szolgálni. A négyéves próbaidő azt bizonyította, hogy e modellel a koraszületések és fejlődési rendellenességek aránya jelentősen csökkenthető volt, ezért 1990-ben megszüntették a kötelező tanácsadást és helyette az Optimális Családtervezési Szolgáltatást ajánlották. Létre is jött ennek országos rendszere 34 központtal.

E családtervezési rendszer tette lehetővé azt a kettős-vak kutatást, amellyel igazolták, hogy a fiziológiás dózisz (0,8 mg)

folsavat tartalmazó mikroelem-kombináció képes az elsőként jelentkező idegcső-záródási rendellenességek mintegy 90%-ának megelőzésére. Ez a közlemény 1992-ben a New England Journal of Medicine-ben jelent meg, és a szerkesztőségi vélemény szerint ez jelentette az első nagy áttörést a fejlődési rendellenességek megelőzésében.

Nyugdíjba menetele után a Genetikai Ártalmak Társadalmi Megelőzése Alapítvány tudományos igazgatójaként dolgozott. A tudományos aktivitás mennyiségi voltát kifejező közleményeinek száma ezt követően sem csökkent. Nyugdíjasként régi vágyának megfelelően, és a Debreceni Egyetemen vállalt tanári feladata részeként a génuszág gyökereit kutatta a családok elemzése alapján.

Annak ellenére, hogy saját maga is sokszor idézte, hogy Konrad Röntgennek állítólag csak egy közleménye volt, amiért nemcsak Nobel díjat kapott, hanem az orvoslás számára egy új szakterületet, a radiológiát nyitott meg, Czeizel Endre életműve szinte hihetetlenül sok közleményben jelent meg (saját megítélése szerint is grafomán volt). A Scopus adatbázisban fellelhető összes idézettsége 17 830.

Az orvosi tudományos tevékenységen túlmenően rendkívüli népszerűsége tett szert a 70-es évektől a televízióban sugárzott ismeretterjesztő sorozatainak köszönhetően. E népszerűségének szakmai megítélése legalábbis vitatott volt, nagyon sok orvos pályatársa rosszállását váltotta ki. Tulajdonképpen ennek következménye volt, hogy nem kapta meg azt a szakmai elismerést, amit tevékenysége alapján szeretett volna elnyerni. Ez élete utolsó éveiben kifejezett csalódással töltötte el. Életművének összefoglalásakor talán ezért is választotta mintegy mottóként Arany János gyönyörű sorait:

*Az életet, im, megjártam;
Nem azt adott, amit vártam;
Néha többet,
Kérve, kellve, kevesebbet...*

*Bárha engem titkos métely
Fölemész: az örök kétely:
S pályám bére
Égető, mint Nessus vére.*

Rendkívül színes egyéniség volt, társaságban szinte magával ragadta a vele lévőket. Széleskörű tudással rendelkezett, amelyet színesen, szórakoztatóan adott elő. E sorok írójának egyik nagy élménye volt egy közösen megtett Pécs-Budapest autótúr, melynek során Czeizel dr. végig sziporkázva ontotta magából a magyar festő, zeneszerző és irodalmár zseni életének egyáltalán nem ismert, rendkívül szórakoztató részleteit.

A szülész-genetikus életutat gyönyörűen szimbolizálja az a József Attila idézet, amelyet a temetésére szóló értesítőn olvashatunk

*„Mert mi teremtünk szép, okos lányt
és bátor, értelmes fiút,
ki őriz belőlünk egy foszlányt,
mint nap fényéből a Tejút”*

Nyugodj békében Bandi, és álmodd tovább az életet!

Dr. Ács Nándor